

Utjecaj Turgenjeva na hrvatsku književnost protorealizma i realizma

Leović, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:836193>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET RIJEKA

ANDREA LEOVIĆ

**UTJECAJ TURGENJEVA NA HRVATSKU KNJIŽEVNOST PROTOREALIZMA I
REALIZMA**

ZAVRŠNI RAD

RIJEKA, 2018.

SVEUČILŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET RIJEKA

Odsjek za kroatistiku

ANDREA LEOVIĆ

Matični broj:

0009066504

**UTJECAJ TURGENJEVA NA HRVATSKU KNJIŽEVNOST PROTOREALIZMA I
REALIZMA**

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost, jednopredmetni

Mentorica: prof. dr. sc. Estela Banov

Rijeka, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
1.1. Predmet i cilj istraživanja	4
2. UTJECAJ TURGENJEVA S OBZIROM NA TEMATIKU	5
2.1. Pripovjedač u novelama	7
2.2. Opisi prirode i unutrašnjosti	9
3. KARAKTERIZACIJA LIKOVA	10
4. STILSKE ZNAČAJKE NOVELA	12
4.1 Elementi romantizma	13
4.2. Jezik u novelama	15
5. ZAKLJUČAK	16
SAŽETAK	19
LITERATURA	20

1. UVOD

Tema ovog rada je utjecaj Turgenjeva na hrvatske noveliste protorealizma i realizma. Protorealizam predstavlja razdoblje prelaska iz romantizma u realizam, a obilježilo ga je prvenstveno djelovanje Augusta Šenoe pa se to razdoblje naziva još i *Šenoino doba*. U radu ćemo analizirati utjecaj Turgenjeva na novele Augusta Šenoe, Josipa Kozarca i Ksavera Šandora Gjalskog. Težnja realizma bila je prikazati stvari onakvima kakve jesu, odnosno zbilju u njezinu neizobličenu i nepatvorenu obliku (Žmegač 1998, 509).

„Funkcija realističkih djela prvenstveno je društveno-analitička. Pisac-realist, oblikujući socijalno psihološki motivirane i društveno reprezentativne karaktere, dovodeći ih u vezu s drugim karakterima, uspoređujući ih i razvijajući njihove sukobe i dileme, vrši društvenu analizu, razotkriva bit društvenih odnosa“ (Flaker 1975, 303).

Definicija novele glasi „kratki i zatvoreni prozni oblik koji zbog svoje kratkoće ima čvršću i opstojniju strukturu od romana. Njezin kratki oblik ne daje mjesta za opširne opise i retardirane epizode, zbivanje je omeđeno u vremenu i prostoru. Raspleti fabularne intrige ne trpe mnogo motivacija pa je autor često prisiljen da novelu završi vlastitom intervencijom, završnim komentarom ili apelom. Nekada je potrebna samo jedna rečenica da se novela zaokruži i dobije puni smisao. Kratki novelistički oblik traži skokovito i naglo privlačenje čitaoca tekstu. Stoga novela govori ili o nečuvenim, novim događajima ili pak o čudnim ljudima i neobičnim pojavama koje mogu na prvi pogled privući čitateljevu pažnju“ (Flaker 1998, 360).

U ruskoj književnosti za razdoblje 19. stoljeća značajna je pojava „naturalne škole“ koja je karakteristična po prozi bez fabule, promatranju, opisivanju i analizi kad je posrijedi svakodnevni život grada kao urbanog središta, ulica i stanovnika iz nižih društvenih slojeva. Piscima „naturalne škole“ temeljna književna vrste bila je ogled kojoj je cilj motrenje društvenog organizma, bilo je važno pojasniti djelovanje pojedinca gospodarskim i socijalno-psihološkim uzrocima (Flaker 1975, 302). Povežemo li stilsku formaciju realizma s književnom vrstom koju obrađujemo uočimo da su u središte kratkih novela stavljeni zanimljivi karakteri i događaji iz stvarnog života koji privlače pažnju čitatelja. Iako je za razdoblje realizma značajno pisanje romana, ovdje je u središtu novela koja ima funkciju društvene analize. Pojavom Augusta Šenoe, a osobito Draženovića, Gjalskog i Kozarca novela se orijentirala u na uklanjanje razgranate fabule i stavila u središte strukture plemenitaše odnosno, zanimljive, neobične ljude koji privlače pažnju čitatelja (Flaker 1998,

360). U analiziranim novelama središte zauzimaju realni događaji vezani za: odnose vlastelina i kmetova (Turgenjev, Gjalski, Šenoa), utjecaj prirode na čovjeka (Turgenjev, Kozarac) i razne karaktere koji se otkrivaju kroz navike likova. Flaker nam govori da u realizmu vlada proza jer je to jezični izraz koji će najlakše i najprirodnije približiti društvu (Flaker 1998, 509). Zbog toga su novele i romani dobar izbor književne vrste u realizmu jer se kroz njihov sadržaj najbolje može predočiti stvarnost.

Zbirka novela *Lovčevi zapisi* prikazuje susrete pripovjedača-lovca s raznim ljudima na koje nailazi dok obilazi seosku sredinu. Novela *Prijan Lovro* prati seoskog intelektualca koji odlazi u grad da bi postao svećenik, razni događaji u gradu ga dovode da ipak odustane od toga poziva te na kraju završava samoubojstvom. K. Š. Gjalski u svojoj zbirci novela *Pod starim krovovima* opisuje plemstvo gdje se kroz radnju upoznajemo sa raznim plemenitašima Hrvatskog zagorja i događajima vezanih za Brezovicu te obitelj Batorić. *Slavonska šuma* J. Kozarca iznosi nam događaje vezane za sječu šume, njezinu iskoristivost te dojmove iz šumske okoline. U radu ćemo analizirati i novele uspomena, svaku novelu koju smo naveli možemo definirati i kao novelu uspomena jer se svaki autor u određenom trenutku, potaknut nekakvim motivom vraća u prošlost i prisjeća se lijepih uspomena iz prošloga života i uspoređuje kako je nekad bilo, a kako je danas. Iako su sve analizirane novele realističke, u svakoj se osjeti utjecaj romantizma u nekom segmentu. I. S. Turgenjev upotrebljavao je u svom stvaralaštvu brojne romantične elemente koje su preuzeli i naši književnici, njih ćemo također analizirati u daljnjem radu.

„Šenoa je jedan od predstavnika protorealizma i naš prvi pisac koji je svjesno zahtijevao realističku metodu i realističku koncepciju u stvaralaštvu. U *Prijanu Lovri* Šenoa je naćeo temu o problemu intelektualca neshvaćenog u sredini u kojoj se kreće i živi“ (Šicel 1997, 80-81). Šicel navodi da je tematska usmjerenost da se piše sa što manjim udjelom mašte, a što je moguće realnije i unutar životnih činjenica utjecala na velik broj raznih motiva. Autori su uglavnom ostali vezani za sredinu iz koje potjeću tražeći inspiraciju u svom krajoliku i međuljudskim odnosima (Šicel 1997, 92). Kroz analizirane novele možemo uočiti da je svaki od autora pisao o odnosima i događajima rodnog kraja (Brezovica, Zagreb).

Šenoa u svom članku *Naša književnost* iz 1965. upozorava da književnost treba biti poućna i potaknuti ćitaoca da počne razmišljati o životu: „Već odavno spomenuh da nam knjiga ne djeluje na naš socijalni život kako bi trebalo. Ja mislim da je upravo u svem našem razvitku i pokretu socijalni moment najvaćniji. Dok nam ne bude seljak obraćeniji, dok se duh narodni ne uvriježi, ne samo u svakom gradu, u svakom uredu i u svakoj školi već upravo i u

obitelji, koja je pravi temelj i narodnog i prirodnog života, dotle nema ni razgovora krepku složnu narodnomu životu!“ (Šenoa 1965, 21). Također, upozorava da bi pisci trebali više opisivati svakodnevicu, govoriti o manama i vrlinama našeg naroda da bi djela bila pristupačna svima, s jedne strane obrazovanim, a s druge strane i priprostim ljudima koji nisu imali mogućnost obrazovanja.

Čitajući i upoznavajući se s tekstovima Turgenjevlevih novela na stanje hrvatske književnosti 60-ih godina počeli su se tužiti i hrvatski kritičari, počelo je zalaganje za novelu koja sadrži oštru sliku života s obzirom na obiteljske odnose i javne poslove. Dok kritičari postaju svjesni duboke krize naše književnosti, Miškatović je prevodi novele Turgenjeva i objavljuje ih u časopisima poput „Jadranske vile“ i „Vijenca“ (Flaker 1968, 22).

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Flaker navodi da se krajem 60-ih i početkom 70-ih godina počela u hrvatskoj noveli osjećati težnja prema realističkom promatranju života, tome je pridonijela opća popularnost Turgenjevlevih djela (Flaker 1957, 15). Popularnosti Turgenjeva pridonio je prevoditelj Jose Miškatović koji je zaslužan za njegov utjecaj na naše književnike. Analizirajući novele A. Šenoa, Š. K. Gjalskog i J. Kozarca pokazat ćemo koliko je I. S. Turgenjev utjecao na naše književnike.

U radu ćemo analizirati utjecaj ruskog književnika I. S. Turgenjeva na naše novelistice s obzirom na tematiku, opise prirode, karakterizaciju likova i stilske značajke djela. Flaker navodi da se pojavom Turgenjeva ukida fabularnost i prosvjetiteljski stav, počinje se primjenjivati novela crtica, po uzoru na *Lovčeve zapise*, unosi se neodređenost i lirizam i ističe se lirski svijet pripovjedača (Flaker 1957, 34). Sve ovo što nam Flaker navodi vidimo iščitavajući njegove novele te ćemo potvrditi u daljnjoj analizi.

„Ivan Zahara u *Vijencu* govori o objektivnosti, vještini u karakterizaciji likova, njegovi opisi su u skladu s općom karakterizacijom likova. Fabula je stavljena u drugi plan dok je u prvom planu čovjek i njegov karakter. Također, Turgenjev crpi građu izrazito iz života“ (Flaker 1957, 34). U novelama su prikazani ljudi u svojoj svakodnevici, koji su se pomirili sa sudbinom da služe gospodarstvu i njegovoj volji. Turgenjev takvo stanje želi promijeniti kako bi u budućnosti bilo bolje.

Cilj je istraživanja prikazati sličnosti i razlike između I. S. Turgenjeva i hrvatskih novelista što ćemo pokušati kroz analizu tematike, karakterizacije, stila pripovijedanja i upotrebe lirskih elemenata koji su bili neizostavan dio Turgenjevljeve novelistike.

2. UTJECAJ TURGENJEVA S OBZIROM NA TEMATIKU

Svoje književno stvaralaštvo Turgenjev je započeo u 19. stoljeću kao sljedbenik „naturalne škole“. Njeni su predstavnici nastojali prikazati život čovjeka u velikom gradu, urbanoj sredini, potisnutog na margine života. Iskustvo književnika naturalne škole proširio je i na seosku sredinu. Svojim darom promatranja stvorio je junake i neprolazne slike svakodnevnog života naroda i plemića u vrijeme velikih promjena u društvu i krize feudalizma u Rusiji. Turgenjev je predstavnik druge faze ruskog realizma tzv. razvijenog realizma (Vuletić 2013, 13-14). Romantičarski motivi i romantičarski nadzori uvijek će biti dio Turgenjevljeva stvaralaštva. Njegova djela nastaju na temelju suprotnosti između dosljedno realističkih struktura i romantičnog lirskog autorovog odnosa prema svijetu koji utječe i na oblikovanje novelističkih proznih oblika (Flaker 1975, 309). U svakoj se Turgenjevljevoj noveli osjeti romantizam, bilo to kroz romantičarske motive, odnose ili kroz muzički motiv koji pobuđuje emocije pripovjedača. Zbog zbirke novela *Lovčevi zapisi* Turgenjev je postao znameniti pisac, osobito zbog lirski naglašenog lovca kao pripovjedača koji susreće brojne zanimljive i pažnje vrijedne likove ruskih kmetova i upoznaje nas s njihovim često tragičnim sudbinama. Ono što je posebno u njegovim novelama je građa koja je temeljene izrazitom paralelizmu čovjeka i prirode pa posebno mjesto zauzimaju u njima poetični krajolici srednjoeuropskog područja. *Lovčevi zapisi* pisani su prije samog ukidanja kmetstva pa dolazimo do zaključka da su mogli imati određeno značenje za buđenje svijesti o potrebi oslobođenja seljaka (Flaker 1975, 309). Turgenjevljev cilj je bio buđenje svijesti društva, on je među prvima počeo govoriti o pravoj stvarnosti u društvu te je zbog prvog izdanja te novele čak bio i pritvoren. U svakoj noveli *Lovčevih zapisa* priroda je prisutna u sadržaju te je jedan od važnih faktora u čovjekovu životu.

Prema Flakeru pisci hrvatskog realizma ugledali su se na Turgenjeva jer su u njemu vidjeli primjer zdravog i plemenitog realizma tj. osjećajnog i blago poetskog realizma (Flaker 1975, 309). Analizirajući novele u zbirci *Lovčevi zapisi* uočavamo da je Turgenjev inspiraciju pronalazio u ljudima koji su ga okruživali i u događajima koji su se odvijali u njegovoj

okolini. Prikazuje se društvena problematika Rusije pa tako novele povezuje pripovjedač-lovac, putovanje lovca koji susreće brojne likove i opisuje njihov svakodnevni život. Kroz njihovo ponašanje i razgovor s njima prikazuje se mentalitet i karakter likova. U noveli *Bježina livada* prikazuje bolesnu djevojku u koju se zaljubljuje seoski liječnik, odnose nekadašnjih plemića prema ostalim stanovnicima gdje je seljak pomiren sa svojom sudbinom da služi gospodaru i svjestan je da je iskorišten, a drugog izbora nema, isto tako se kroz cijeli niz novela proteže tematika lova i opisuju se razni događaji vezani za lov. Njegov utjecaj na naše književnike vidljiv je u samom izboru tema, književnici se okreću opisivanju stvarnosti, raznih događaja i problema društva. Narativni subjekt na putovanju susreće brojne likove, priroda ima važnu ulogu jer upravlja seljakovim životom jer on ovisi o njoj. Karakteri koje pronalazimo u novelama definirani su okolinom i svojim ponašanjem.

August Šenoa u svojoj noveli *Prijan Lovro* također tematizira seosku sredinu i utjecaj grada na seoskog intelektualca. „Ono što povezuje Šenou s Turgenjevim je način odabiranja građe i isticanje pripovjedačeve ličnosti. Građa Turgenjevu ne pada s neba već se njegov pripovjedač u svojim obilascima susreće sa mnogim ljudima i proučava ih i pušta da govore o svojim sudbinama“ (Flaker 1957, 101). Isto to možemo reći i za Šenou, on se zalagao za književnost koja će biti zanimljiva narodu, likovi koji se pojavljuju slučajni su prolaznici koji utječu na život protagonista. Šenoa za glavnog lika uzima seoskog mladića te nam kroz njegovo životno putovanje prikazuje razne događaje koji su vezani uz grad i selo. Šenoa prikazuje Lovru sa svim njegovim manama i vrlinama, upozorava nas dok čitamo da neće biti uljepšavanja tako da svoju maštu prenese na papir: „Ne nadajte se gospodo moja, da ću vam pokazati pričicu, složenu po pravilima umjetnosti, ne milite da ću dozivati u pomoć oštru dosjetljivost ili bujnu maštu. Nipošto“ (Šenoa 2015, 3).

Čitajući i analizirajući novele K. Š. Gjalskog uočiti ćemo da su vezane za selo, plemenitaške kuće, lov te posjete plemenitaša u njegovom Zagorju, ali razlika je što je kod Gjalskog u središtu seoski plemenitaš, a kod Turgenjeva ruski seljak koji je potlačen od strane vladara. Ipak, Turgenjev je bio nadahnuće za Gjalskoga da se okrene onome što je oko njega i da piše o društvu koje mu je poznato i koje ga okružuje što možemo iščitati iz citata na početku novele *Diljem Brezovice*: „Sve što nas podsjeća na čovjeka, zaslužuje našu pažnju“ (Gjalski 2005). Citat nam sam kaže da sve što je vezano za čovjeka zaslužuje biti zapisano i zaslužuje da promislimo o tome, zato Gjalski i uzima teme iz stvarnosti kako bi nam dočarao stvarni život da promislimo o svemu što je bilo i što će biti. Kroz lik Batorića možemo dobiti sliku plemenitaša koji su tamo živjeli, bogati u skupoj odjeći. Prikazuje se cijela obitelj

Batorića te njihovo tragično propadanje. Gjalski nam daje sliku stvarnosti kroz prikaze božićnih običaja, pradjedova, opisi mu nikada nisu sa suvišnim detaljima, a kroz likove je dao sliku psihologije plemića onoga doba. Prikazujući nam stvarnost koja je nekad bila, daje oštru kritiku društvu te kritizira mlade buduće plemiće koji su nadobudni i ne cijene obitelj i običaje.

Glavna poveznica između I.S.Turgenjeva, A. Šenoa, K.Š.Gjalskog i J. Kozarca je da su htjeli dati sliku stvarnosti kako bi utjecali na razmišljanje društva, ali i potakli na promjene kako bi svima bilo bolje. Utjecaj Turgenjeva na Kozarca vidljiv je u njegovoj noveli *Slavonska šuma* u kojoj nam Kozarac daje sliku života u šumi kroz četiri godišnja doba, isto takvu kompoziciju možemo pronaći i kod Turgenjeva u *Šumi i stepi* koja je koncipirana na izmjeni godišnjih doba. Svako godišnje doba donosi u šumu nove boje i nove ljepote prirodi te svaki prolazak pokraj nje donosi nove osjećaje i sjećanja što vidimo iz citata: „Zato svaki put kad prođem tom drevnom hrastovom šumom, svaki put mi oživi tisuć čuvstava i misli“ (Kozarac 2015, 9). Kozarac piše o raspadu zadruga, prodaji i sječi šume kojoj je potrebno toliko godina da izraste, a za tren nestaje sva ljepota njena. Fabrio navodi da je *Slavonska šuma* jedna od najushitnijih himni prirodi i najprizemnija strukturno (Fabrio 2005, 11). Što možemo vidjeti iz citata: „...nego u njoj diše život i svijet izvoran...“ (Kozarac 2015, 3). Ipak razlika je što J. Kozarac o šumi govori s njezine materijalne iskoristivosti, a I.S. Turgenjev je lirski zanesen prirodom mnogo više nego J. Kozarac te u *Šumi i stepi* daje nenadmašne lirske slike: „Večernja je zažara požarom planula i pol neba uhvatila“ (Turgenjev 2015, 230). Ovo je samo jedna od romantičarskih slika koje je upotrebljavao ruski književnik, a nešto više o romantičarskim motivima reći ćemo u daljnjem radu.

2.1. Pripovjedač u novelama

Nastojeći uspostaviti prisniji odnos s likovima Turgenjev i Gjalski u svojim novelama pišu u prvom licu. Pripovjedač neposredno pristupa seljačkim likovima te na taj način Turgenjev u *Lovčevim zapisima* čitaocu predstavlja poetski svijet ruskog seljaka (Flaker 1998, 348). U *Lovčevim zapisima* nema dinamične fabule. Tako npr. u noveli *Jermolaj i mlinarica* nam pisac govori o lovu s prijateljem gdje se naglasak stavlja na opise prirode, cvrkut ptica i opis samog Jermolaja, slučajni susret s novim protagonistima donosi nove opise ljudi i njihovih domova. Svaka novela sadrži nešto posebno, a sve su povezane likom pripovjedača.

Analiza Aleksandra Flakera pokazuje da se iz svakog ispričanog događaja može iščitati neka unutrašnja fabula, fabula koja u *Lovčevima zapisima* to prestaje biti. Svi događaji na lovčevom putu mogu se povezati i posložiti u biografiju seljaka, a ljudski karakter je u središtu pažnje (Flaker 1965, 78-79). Možemo reći da je lik lovca-propovjedača omogućio da se naglasi karakter seljaka (kmeta). Za razliku od Turgenjevljeva pripovjedača, Šenoin pripovjedač nije niti lovac niti plemić, nego čovjek koji po svojoj građanskoj dužnosti odlazi na selo (Flaker 1968, 101). „*Prijan Lovro* po svojoj pripovjedačkoj funkciji komentatora tragične junakove biografije podsjeća na Turgenjevljeve pripovijesti o suvišnim ljudima. Isto tako i Šenoini motivi „čudnih ljudi“ koje pripovjedač susreće na svom putu, a oni ga svojim držanjem i čudnom vanjštinom privlače da želi još više toga saznati o njima“ (Flaker 1957, 41). Kod Šenoe su pripovjedačev interes pobuđivali susreti s raznim čudnim ljudima, isto tako je i kod Turgenjeva, ti nepoznati ljudi potaknuli su ga da ide dalje i istražuje i njihov život te nam tako donosi nove životne priče. „U noveli *Prijan Lovro* se iznosi cjelokupni životni put junaka, od rođenja do smrti, prijatelj-pripovjedač ga komemorira u ljudski sklonu društvu, njegovo rođenje, školovanje, izbor zvanja, prvu ljubav, razočaranje i smrt na kraju“ (Žmegač 1998, 40). Od prvih stranica saznajemo o Lovrinom životu te ga pratimo na njegovom životnom putu do smrti. Saznajemo za sve njegove uspone i padove na putu do uspješnog bogatog mladića koji to na kraju nije uspio postati.

„Pripovjedač kod Gjalskog je uglavnom plemić koji prati Batorića u lov i posjete. Istaknuta je pripovjedačeva ličnost i unošenje lirskih elemenata u kojima se gubi fabularna okosnica (Flaker 1968, 41). Plemić nas izvještava o svim događajima vezanih uz Batorića, njegovu obitelj i prošlost. Isto se događa i kod Turgenjeva, unosi brojne lirske elemente u cijeloj zbirci te se gubi fabularna okosnica.

Pripovjedač kod J. Kozarca je lovac koji nam nudi objektivne podatke o životu u to vrijeme te subjektivne doživljaje u šumi. I. S. Turgenjeva i J. Kozarca povezuje pripovjedač lovac kojem je u središtu seljak i priroda kroz koju prikazuju karakter seljaka i ovisnost o njoj.

2.2. Opisi prirode i unutrašnjosti

Opisi I. S. Turgenjeva su lirski i puni zanosa, autor ugledavši predmet ili pojavu postane zanesen te opisi pokazuju ono nešto najdublje u njemu, njegovu ljubav i očaranost prirodom. Utjecaj romantizma još se uvijek osjećao u njegovim opisima. Javljanju se brojne metaforičke slike koje opisima daju novo značenje.

„Znate li vi, na primjer, kakva je slast izvesti se u proljeće prije zore?“ (Turgenjev 228). Ovim citatom nam Turgenjev želi reći koliko seljaci vole svoju šumu i lov. Jutarnje buđenje uz zvuke prirode ništa im ne može zamijeniti. U Kozarčevoj *Slavonskoj šumi* nećemo uočiti ovakve opise, prikazan je niz slika iz prirode koje su povezane s ličnošću pripovjedača i izgrađene na izmjeni dana i noći. Kroz opise dobivamo slike materijalnog iskorištavanja šume i nestajanja u trenu onoga što je netko stoljećima gradio: „Tebe duša zazebe, kad vidiš taj prazni, kao preko noći isječeni šumski prostor“ (Kozarac 2015, 9). Flaker navodi da je čovjek igračka u rukama prirode i kod Kozarca i kod Turgenjeva. Kozarac je prirodu doživio kao predmetnu bez nekih velikih lirskih zanošenja, ona služi, kao i kod Gjalskog, određivanju doba i vremena gledajući je s ljudske iskoristivosti i namjene (Flaker 1957, 69-70). „Trebalo dva sata, da se brijest sruši; za tog vremena dolijetala neprestance dva škvorca k orlovu gnijezdu iščekavajući ondje...“ (Kozarac 2015, 10). Kozarac neprestano govori o sječi šume i njezinom ponovnom obnavljanju, život šume možemo usporediti sa samim čovjekovim životom koji se također obnavlja novim naraštajem dok stari nestaju. Šenoini opisi prirode nemaju lirsku funkciju već su uklopljeni u fabularno zbivanje, ubačeni su uglavnom kao oznaka vremena i prostora, nemaju samostalnu vrijednost već samo pridonose živosti naracije (Flaker 1968, 47). To možemo uočiti kroz citat:

„Sunce zašlo, stada se vratila, zanoćila nojca i sinule zvijezde, a Lovro sjeđaše poniknute glave na panju“ (Šenoa 2015, 9). Usporedimo li ovaj opis prirode s Turgenjevljevim, uočiti ćemo da Turgenjev u opisima daje sve lirsko umijeće, za Šenou nemaju puno značaja, on više pažnje pridaje prikazivanju ljudske stvarnosti. „Isto tako opisi unutrašnjih prostora kod Šenoe nema, njegovi su opisi svedeni na najnužnije, sobu opisuje kratko samo da istakne siromaštvo“ (Flaker 1968, 104). Turgenjev daje lirsku notu kod svojih opisa te veliča svoje divljenje kroz razne epitete, opisi najobičnijeg dana postaju nešto više: „...Već s rana jutra nebo je vedro; jutarnja zora ne plamti žarom, već se razlijeva pitomom rumeni...“ (Turgenjev 2015).

3. KARAKTERIZACIJA LIKOVA

„Kritičari koji su ispovijedali realistička načela, zahtijevali su da oblikovani karakteri u književnom djelu budu tipični, ali ne u smislu njihove ponovljivosti već u smislu reprezentativnosti za određena socijalno psihološka stanja“ (Flaker 1998, 345). To znači da autor iz određenih likova izvlači najkarakterističnije crte (vjerovanja, navike...) i sjedinjuje ih u jednu riječ kojom će se znati točno o kakvom se liku radi.

Takve likove pronalazimo kod Turgenjeva, a kasnije i kod njegovih sljedbenika u hrvatskoj književnosti. Flaker nam govori da Turgenjev karakterizira osobe manje važne jednom riječju, opisuje sitnice koje su potrebne za cjelovitu sliku osobe, a pomogao je i Šenoi u izgradnji novele karaktera (Flaker 1957, 43). Kroz opise vanjskog izgleda i sitnih postupaka likova možemo iščitati kakav je tko. Tako u *Jermolaju i mlinarci* opisujući Jermolaja saznajemo da je bio škrt, ali i mudar. „On bi lako mogao bio za novce što ih je dobio za prodanu divljač kupiti sebi patronaš i torbu, no nijedanput ni pomislio na takvu kupnju [...] Kako je on iz te puške gađao, tome se nije ni najlukaviji čovjek mogao dosjetiti, ali je pogađao“ (Turgenjev 2015, 11). Vidimo da Turgenjev kod opisa ne daje samo jednu karakternu osobinu već niz karakternih osobina koje zaokružuju osobu. Također, karakter se mijenja u odnosu prema drugim karakterima, to uočavamo u istoj noveli u odnosu Jermolajeve žene i njega. „Jermolaj, taj bezbrižni, a dobrodušni čovjek, postupao je s njom surovo i grubo u sebe doma imao je grozno i surovo lice-jadna žena njegova nije znala čime bi mu ugodila [...]“ (Turgenjev 2015, 13).

Turgenjev pušta svoje likove da žive svoj život, a kroz karaktere nam otkriva svoje poglede na rusko društvo, također nam prikazuje i povijest ruskog naroda (Flaker 1965, 80). Sam autor nas u svojoj pripovijesti upozorava kako ne znamo Rusiju dobro i da se ne čita dovoljno domaćih knjiga: „[...]vi malo poznajete vlastitu otadžbinu; Rusija vam je, gospodo, nepoznata, - eto to je!“ (Turgenjev 2015, 15). Kritika Turgenjeva da se ne čita dovoljno domaća kulturna baština utjecala je i na naše realiste da promisle o našoj književnosti odnosno čitateljskoj publici, koja je također bila pod utjecajem tuđih književnosti. Zato se i okreću prikazivanju ljudske zbilje i svakodnevice kako bi potaknuli na razmišljanje. Turgenjevljeva poetizacija ruskog kmeta imala je posebnu društvenu funkciju, kao i naglašavanje talentiranosti, osjećaja za prirodu i osjećaja za umjetnost (Flaker 1965, 73).

Turgenjev je želio opisivanjem ruskog kmeta (seljaka) utjecati na njihov položaj u društvu kako bi i oni imali prava kao i svi ostali i kako bi se ukinula podjela društva.

U Šenoinim novelama pronalazimo karaktere koji su nastali pod utjecajem Turgenjeva jer je stvarao žive likove koji se pokreću iz vlastitih snaga i koji žive samostalnim životom. Šenoa zapaža sve sitnice: kretnje, govor, uzrečice i odijelo (Flaker 1957, 44). Lovro u noveli *Prijan Lovro* je bio siromašnog podrijetla, u obitelji se isticao svojim sposobnostima te ga obitelj šalje na školovanje u grad kako bi postao svećenik. Kroz njegov životni put susreće brojne likove koji mijenjaju njegovu odluku što on zapravo želi biti. Njegov karakter pratimo kroz cijelu novelu. „Nije se Lovro plašio kao drugi seoski dječaci. Hitra mu pamet primila se brzo svega“ (Šenoa 2015, 6). Grad ga je činio s jedne strane samouvjerenijim jer je postao dio gospodstva i saznao je li za njega svećenički poziv ili ne, a s druge strane ga ljubav koju je pronašao u gradu uništava i dovodi do samoubojstva. Okolnosti u kojima se nalazi Lovro i saznanje obitelji da je Lovro napustio sjemenište otkriva karakter seoske sredine, roditelji ne praštaju sinu jer je napustio sjemenište jer je tu imao sigurnost u budućnosti, postao bi gospodinom svećenikom, a ovako je ništa. Nitko ga nije ni pitao koje su njegove želje, a roditelje i nije bilo briga, samo su htjeli da živi bolje nego oni te su zacrtali Lovrin život. Nakon što saznaju da je Lovro napustio svećenički poziv gotovo ga se žele odreći: „Ubio si nas svih. Našoj kući nema više blagoslova. Kako sam sve to lijepo smislila bila, a sada od svega ništa“ (Šenoa 2015, 15). U noveli se osjeća podjela na visoki (građanski) i niski (seoski) stalež. Ipak, Lovro je svojom mudrošću i pameću uspio postati dio gospodstva, ali kad je u pitanju ljubav, obilježava ga seosko podrijetlo te nemogućnost ostvarenja ljubavi sa kćerkom vlastelina. „Ona boluje na sreću s aristokratske bolesti migrene, a ja sam seljački porod pa ne umijem plesat“ (Šenoa 2015, 16).

N. Fedorova za Gjalskog kaže da ima iste boje u opisima, iste crte u karakterizaciji i ista raspoloženja kao Turgenjev. Utjecaj se opaža i u tipu suvišnog čovjeka, maštaoca koji je karakterističan za rusku književnost i Turgenjeva. Suvišne ljude okolina ne razumije, ne shvaća njihove uzvišene ciljeve i želje te oni proživljavaju veliku tragediju (Fedorov 1997, 288). Kao i kod Turgenjeva lik Batorića mijenja se kroz novelu te promjene uvjetovane su društvenom sredinom i stanju u društvu. Batorić je s društvenog vrha pao na ravnopravnost sa seljacima što mu je bilo neprihvatljivo. Početni opis Kornela Batorića daje nam uvid kakvog je karaktera bio: „I odijelo mu bijaše uvijek elegantno i birano, dakako kroja tridesetih godina, košulje je svaki dan mijenjao, a i svaki dan se sam brijao“ (Gjalski 2005, 20). Gjalski nam kroz vanjski izgled karakterizira likove, tako opisom Đuke Paštrovića daje sliku snažnog,

odlučnog čovjeka. „Sve njegove mnoge brige i neprilike nisu mogle satrti čila mu tjelesnog ustroja [...]“ (Gjalski 2005, 84).

Usporedimo li J. Kozarca i I. S. Turgenjeva učit ćemo da i jedan i drugi daju pažnju ne samo opisima i karakterizaciji ljudi nego i životinja, ništa im ne promakne, svaki važan detalj opisuju. „Tamo opet na onom visokom brijestu na vrhu sagradio orao ogromno gnijezdo; već se deset godina u njemu leže i sve do sad ga nitko nije spaziti mogao [...]“ (Kozarac 2005, 5). Razlika kod karakterizacije J. Kozarca je što čovjek šumu i prirodu gleda sa strane divljenja i s materijalne strane iskoristivost šumskog materijala. Prikazuje se čovjekova snalažljivost u iskorištavanju prirodnih dobara. Čovjek je onaj kojim priroda vlada jer ovisio njoj. Materijal koji šuma daje pruža čovjeku priliku da preživi na ovom svijetu.

4. STILSKE ZNAČAJKE NOVELA

Stil pisanja novela analiziranih autora je razumljiv i pristupačan svima jer se nastoji prikazati ljudsku stvarnost onakvom kakva je, kako bi potakli na razmišljanje i doveli do promjena koje bi učinile budućnost lakšom. Turgenjev nam u svojoj zbirci novela daje sliku ruskog društva sa svim vrlinama i mana, zbog čega je čak bio i osuđen jer je govorio protiv ruskih vlastelina. Namjera mu je bila da potlačeni narod izbavi od takvog života i potakne da se zauzme za sebe i svoj život. Turgenjevljeve novele nisu građene na čvrstim fabularnim osnovama pa potisnutu fabulu nadoknađuje lirski motivima, vrijeme je omeđeno susretom pripovjedača s nekim zanimljivim ruskim seljakom, ali u njima često saznajemo cijelu biografiju jednog od ruskih kmetova, što zapravo predstavlja fabulu novele koja više nije ujedno i kompozicijska osnovica djela (Flaker 1998, 343-344). Fabula je ostavljena po strani, a u središte dolaze brojni opisi.

Šenoino stvaralaštvo vezano je za društvene i političke probleme uže Hrvatske posebno Zagreba, nastojao je prikazati građansko društvo u kojem je do izražaja sve više dolazila malograđanska sredina nezadovoljna svojim položajem. On je jedan on prvih pisaca koji je zahtijevao realističku koncepciju u stvaralaštvu (Šicel 1997, 79). Šenin cilj nije bio napisati djelo koje će biti izmišljeno u cijelosti već je za njega smisao književnog stvaralaštva bio da od realističkih stilskih koncepcija umjetnički oblikuje stvarni život. „Uvodni dio Šenoine novele *Prijan Lovro* imao je značenje književnoteoretske rasprave“ (Žmegač 1998, 42). To znači da je za razumijevanje onoga o čemu protagonisti razgovaraju u uvodnom dijelu

trebalo imati znanje o ranijoj hrvatskoj književnoj produkciji i stranoj književnosti te bi se tu moglo reći da on poziva pisce da se okrenu stvarnosti kako bi djela bila razumljiva svim čitateljima. Nastavak novele je namijenjen za sve čitatelje i one s predznanjem i bez njega. Turgenjev u svojoj zbirci novela ne kreće od rođenja kao Šenoa, već kroz putovanje ruskim selima daje sliku seljaka, odnosa plemića i kmetova kako bi utjecao na tadašnje odnose vladara i kmetova te je time želio da dođe do promjene u društvu kako bi svima bilo bolje.

Gjalski nam sam govori kako je bio zanesen nakon što je otkrio Turgenjevljeve novele: „Oni ruski domovi, ona ruska gospoda, oni ruski mužiki, ona divna poezija prirode i ladanja, što ih je „kralj novele“.....znao stvoriti i predočiti...“ (Marijanović 73). Fascinirao ga je sam način pisanja i iznošenja viđenog. Gjalski je nakon čitanja njegovih novela pokušao pisati po uzoru na pročitano, on mu je bio poticaj da krene pisati što je on doživio ili nečiju životnu priču. „Gjalski od Turgenjeva preuzima naglašeno povezivanje s književnom tradicijom“ (Flaker 1957, 63).

Ako usporedimo Kozarca i Turgenjeva ono osnovno što je Kozarac preuzeo od Turgenjeva je prikazivanje čovjeka i prirode. Prikazuje se sve ljepote prirode, ispunjenje čovjekove duše u prirodi i sve prirodne blagodati. Razlikujemo ih jer je Turgenjev kod opisa prirode upotrebljavao brojne romantičarske opise prirode, dok je Kozarac više prirodu gledao s njene materijalne strane, ali ipak osjeti se mali utjecaj romantizma kroz muzičke motive.

4.1. Elementi romantizma

„Turgenjev je počeo stvarati u okvirima romantizma te se romantičarskih motiva i romantičarskih nadzora neće riješiti do kraja života pa se može reći da njegova djela nastaju na suprotnosti između dosljedno realističkih struktura i romantičarskog lirskog odnosa prema svijetu“ (Flaker 1997, 309). Turgenjev prikazuje realistični ambijent i karaktere u skladu s lirskom dušom. Analizom se to može i uočiti jer opisujući vlasteline, kmetove ili prirodu Turgenjev nam ubacuje romantičarske opise. Što vidimo iz opisa u *Šumi i stepi*: „Vjetra nema, i sunca nema, ni svjetla, ni sjene, ni ćuha ni sluha; u mekom se uzduhu razlio jesenski miris, sličan mirisu vinskom; tanka magla leži u daljini na žutim poljima“ (Turgenjev 2008, 230).

„Šenin izbor tema imao je dva cilja, prvi je da problematizira trenutak hrvatske književnosti između romantizma i realizma, a drugi je da sudbinom protagonista pokaže u čemu je istinitost umjetničke evokacije“ (Frangješ 1998, 29). Analizom *Prijana Lovre* uočiti

ćemo da postoje neki romantičarski motivi koje i Šenoa upotrebljava. Tako u Šenoa pronalazimo element zvonjave zvona kada je Lovro otišao na školovanje označava rasprostiranje Lovrinih misli daleko do rodnog kraja. „Uz glasove zvona, razlijegajući se u daleki svijet, kanda se okrilio Lovrin duh, prezajući sve dalje i dalje“ (Šenoa 2015, 7). Također, prisutne su i romantične epizode Melivne i Lovre koji se susreću nedugo nakon što je Lovro skinuo svoju svećeničku halju.

„Život ruskih vlastelina na seoskim imanjima sa sasvim posebnim načinom i poretkom, poezija prirode i čitavog romantičarskog ladanjskog života, koji je opisivao Turgenjev, uzbudio je Gjalskog i pokazao mu s novih strana život, okolinu i prilike u kojima je odrastao“ (Fedorov 1997, 287). Zimu nam Gjalski opisuje: „Na staklima prozora složio se smrznuti uzduh u najdivnije slike svijeća (...) I ja ne mogoh odoljeti želji da ne pođem u šumu. Kao da sam stupio u vilinske dvore ili koju prekrasnu gotsku crkvu“ (Gjalski 2005, 40-41). U ovakvim opisima prirode vidi se veliki utjecaj Turgenjeva, kao da čitamo njegove lirske zanose. Gjalski nam sa brojnim osjećajima progovara o ljepoti krajolika u zimi te nam daje metaforičke slike kako bi svoju očaranost pokazao. Priroda posebno mjesto zauzima kod Turgenjeva u njegovoj *Šumi i Stepji*. Pejzaž u njegovim novelama nije samo opis ruske flore i faune, u njegovim novelama priroda je ona stihijska snaga koja određuje čovjekov duhovni svijet. Pejzaž se funkcionalno utkiva u pripovjedačev svijet (Flaker 1965, 70-72). Jedan od njegovih opisa je i: „Hladovina i tišina. Vitke jasnike visoko šumore nad vama: dugačke spuštene borove grane jedva se miču, snažan hrast stoji kao vojnik pokraj ljepotice lipe“ (Turgenjev). Kozarac lirski ugođaj nastoji postići glazbom koja djeluje na lirski svijet pripovjedača i pobuđuje njegove se emocije. „A kad vjetrić gore zalahori, a tvrdo, glatko lišće sad zašušti i zašumi, čini ti se da obijesne vile Slavonkinje sad popijevaju hitro neobuzdano kolo, sad tužnim glasom spominju tuge i jada prošlih davnih vremena“ (Kozarac 2005, 3).

Gjalski je puno puta govorio o Turgenjevu te tako saznajemo što ga je to privuklo njemu, bila je to osnovna koncepcija jednostavne, nefabularne novelističke konstrukcije koja često ima oblik uspomena, a u kojoj je razgranata fabula zamijenjena lirskim ugođajima. U svojim prvim novelama odustaje od fabularnosti i intonira svoju pripovijest kao novelu uspomena (Flaker 1968, 127). Osobito u noveli *Na groblju* koja je dio zbirke *Pod starim krovovima*, Gjalski pobuđuje tužne uspomene, isto tako sjeća se djetinjstva, odlaska na selo, sjećanje na ljubavne sastanke seljaka, propadanja plemstva i obitelji Batorića. Svi događaji međusobno su povezni jer jedan događaj budi sjećanje na neki drugi događaj iz prošlosti.

Kod Kozarca također imamo brojne reminiscencije na prošlost. Promatrajući šumu kroz njena godišnja doba Kozarac se sjeća nekadašnjeg odlaska u šumu, svih suseljana koji su pjesmu obrađivali zemlju. Vladalo je zajedništvo i nikome nije bilo teško raditi. Sada gleda šumare koji nemilosrdno sjeku šumsko blago kojeg su njegovi pradjedovi sadili.

4.2. Jezik u novelama

„Realisti su iskoristili značajke jezika tako da likovi govore jezikom svoje sredine i svojega vremena, isto tako i staleške razlike možemo uočiti kroz jezik. Na jezik utječe i okolnost da realist u prilaženju stvarnosti u svoj svijet uključuje niz stvari, predmeta i pojava, tj. afektivnu vrijednost koju im pridaju ljudi. Težnja pisca je da stvari konkretizira, nazove ih njihovim stvarnim, pravim imenom što pridaje stvarnijoj atmosferi u djelima“ (Žmegač 1998, 509). Tako u svim analiziranim novelama upotrebljavaju riječi koje su poznate cijelom narodu kako bi tekst bio razumljiv svima. Kako bi se naglasio lirski ugođaj neki su prevodioci Turgenjevljevih djela ostavljali rusizme koji su im bili liričniji i tako dali emocionalnu boju tekstovima. Neki od naših novelista iako su imali našu inačicu riječi, ostavljali su rusizme u izgradnji svojih novela (Gjalski: tronuše, nebosklonu, Kozarac: zatomljivala, neponjatna (Flaker 1968, 52). „Gjalski kod opisa plemića upotrebljava strane riječi, latinske izraze i francuske i njemačke izreke“ (Flaker 1968, 131). Kozarac se ipak ne služi bogatim jezikom ni krasnim stilom, ni poezijom prirode i čovjeka, kod njega je jezik hrapav neizbrušen, uglat, stil neuglađen. Kozarac nije htio stil pisanja preuzimati, već je želio biti autentičan. Razlog upotrebe brojnih rusizama nije bio zbog nedostatka hrvatskih riječi da bi se nešto prevelo već je uloga rusizama bila estetska.

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je prikazati motivske, tematske i stilske poveznice između djela ruskoga književnika Ivana Sergejeviča Turgenjeva i novelistike hrvatskih književnika protorealizma i realizma, odnosno Augusta Šenoa, Ksavera Šandora Gjaskog i Josipa Kozarca. To smo pokazali analizom tematskih obilježja, načina prezentiranja pripovjedača, karakterizacije likova i stila pisanja odnosno usporedbom romantičarskih motiva i jezika u novelama navedenih književnika.

Prvo što povezuje sve novele je razdoblje njihova stvaranja, Šenoa pripada protorealizmu, a ostali autori realizmu sa vidljivim utjecajem razdoblja romantizma. Autorima je bilo dosta stranih književnosti te su htjeli napisati djela koja će biti pristupačna i zanimljiva narodu. Djela imaju društveno-analitičku funkciju. I.S.Turgenjev je u svom novelističkom ciklusu *Lovčevi zapisi* želio prikazati rusku stvarnost kako bi potaknuo na razmišljanje o međuljudskim odnosima i potaknuo potlačeni narod da se bori za sebe i svoja prava. Turgenjev je želio pokazati pravo lice stvarnosti. Po uzoru na njega i naši književnici počinju opisivati svijet i društvo koje ga okružuje kako bi stvorili književnost koja će biti pristupačna i razumljiva svima bez obzira na status obrazovanja. *Lovčevi zapisi* su zbirka novela koja govori o događajima u ruskom društvu, nastala je u vrijeme ukidanja kmetstva te je imala i zadaću da potakne na oslobođenje seljaka. Iako Turgenjev ni u jednom trenutku ne spominje ukidanje kmetstva direktno, njegov cilj se može iščitati iz opisanih likova i situacija. Turgenjevljev pripovjedač kroz svoje putovanje u novelama susreće brojne likove te ih pušta da nam oni sami govore svoje životne priče, sve novele i povezuje lik lovca pripovjedača. Likovi kroz komunikaciju s drugim likovima i govoreći o svojim navikama otkrivaju svoj karakter. Romantizam je ostao trajna značajka Turgenjevljeva imena te se romantičarski motivi pojavljuju u svim njegovim djelima.

Naši su se književnici u svojim novelama također bavili realističnim temama. Sam Šenoa u svom članku *Naša književnost* upozorava da trebamo okrenuti domaćim temama koje će djelovati odgojno na hrvatske čitatelje. Specifičnost koja se može povezati sa svim autorima koje analiziramo je da su svi nastojali prikazati društvenu stvarnost koja je surova i ne štedi ni jednog čovjeka. Cilj autora bio je da realno prikažu društvene događaje kako bi potakli na razmišljanje i doveli do promjena u društvu na bolje. Isto tako prikazana je i nadmoć bogatih vlastelina nad siromašnim seoskim stanovništvom. oni su ti koji upravljaju

njihovim životima. Kod Šenoe je primjer Lovro jer on uz pomoć moćnih ljudi u gradu dobiva posao i uzdiže se na društvenoj ljestvici. Kod Gjalskog je prikazana cijela obitelj Batorića koji su bili „vlasnici“ Brezovice i cijelog njenog kraja. Kozarac je u *Slavonskoj šumi* usredotočen na događanja u prirodi i na promjene u samom odnosu prema prirodi. Seljaci su u izravnoj vezi s prirodom i ona im daje duševni mir, dok ona vlastelinima znači ambijent za lagodan život. Seljaci su ti koji vole svoju zemlju i ona ih ispunjava te ih čini superniornijima, a vlastelini su ti koji samo gledaju na iskorištavanje ljudi i prirode.

Turgenjev kroz opis ambijenta prikazuje društveni status protagonista, isto ćemo pronaći i kod Gjalskog i kod Šenoe. Protagonisti svojim razmišljanjem i svojim stavovima prikazuju koliko su konzervativni. Likovi su svoje karaktere pokazuju svojim ponašanjem i odnosim prema drugim likovima. Najviše Turgenjevlevog utjecaja osjeti se u stilu pisanja, kod svakog se može osjetiti dodir romantizma, bilo u romantičarskim opisima ili muzičkim motivima.

Na svakog od autora čije su novele analizirane Turgenjev je utjecao bar na neki način. Kod svih hrvatskih književnika dominira realistično prikazivanje stvarnosti bez većeg uljepšavanja. Kod *Prijana Lovre* imamo motiv suvišnog čovjeka, Lovro je taj kojega društvo ne razumije i zbog toga čini samoubojstvo. Ipak u Šenoe nema romantičarskih opisa, oni mu više služe kao oznaka vremena i prostora.

Turgenjev je Gjalskom postao uzor u stvaranju, on je ostao očaran načinom pisanja Turgenjeva, zato se Gjalski i okreće opisivanju rodne mu Brezovice i događaja vezanih za obitelj Batorić i ostale stanovnike. Također, vidljiv je utjecaj na karakterizaciju, stil pisanja i prisutni su brojni romantičarski motivi.

Kozarčeva *Slavonska šuma* ima sličnu kompoziciju kao i Turgenjevleva *Šuma i stepa*, obje su koncipirane na izmjeni godišnjih doba i izmjeni dana i noći. U središtu novela je priroda jedina razlika je što su kod Turgenjeva prisutni brojni romantičarski opisi i zadivljenost prirodom dok je Kozarac prirodu promatrao iz njezine materijalne iskoristivosti.

Ono što povezuje sve autore je to da su svi u djelima vezani za rodno mjesto te prikazuju uspomene iz prošloga života. S nostalgijom gledaju na stanje u društvu želeći prikazivanjem svih događaja dovesti do promjene u budućnosti. Možemo zaključiti da se kod svih analiziranih autora osjeti utjecaj Turgenjeva. Kod Šenoe je to vidljivo kod lika Lovre kojeg društvo ne razumije i suvišan je na ovom svijetu, kod Gjalskog u samoj tematici, pripovjedaču i upotrebi romantičarskih motiva, a kod Josipa Kozarca to vidimo u tematici

koja je vezana za prirodu kroz samo kompoziciju djela koja se temelji na izmjeni godišnjih doba.

Ipak postoje i neke razlike kod analiziranih autora, kod Šenoe je realizam više naglašen nego kod ruskog književnika. Šenoa nam sam na početku novele govori kako će napisati „crticu po istini“, a istina je nešto što je on zahtijevao od realizma, jer ako književnost želi poučavati mora biti istinita. Isto tako ono što je posebno kod Šenoe je isticanje hrvatstva, to je neizostavan dio Šenoinih djela. „Najživlji dio novele je prikaz Lovrina života u Pragu, pun dijaloga i pokreta. Osjeća se novinarska okretnost u stilu. U nekoliko poteza prikazana je živost pariških kavana, atmosfera među hrvatskim studentima i njihovi razgovori“ (Frangeš, Žmegač 1998, 28).

Turgenjev je Gjalskom bio veliki uzor u izgradnji ideja i tipova osobito kod opisa plemićkog života te u opisu suvišnog lika kojeg društvo ne razumije, ali ipak postoje i bitne razlike. Turgenjeva možemo opisati kao čistog umjetnika koji je unosi romantičarsku notu u svaki dio svoje novele, a Gjalskog kao umjetnika publicista koji je u svojim djelima davao istaknuti regionalni karakter. Gjalski i sam navodi: „Ja sam svoj literarni rad uglavnom stavljao u službu nacionalnog života i njegova napretka pa sam naravno morao biti tendenciozan. Sav svoj knjiženi rad žrtvovao je narodnoj slobodi i nezavisnosti, svjesno dajući interesima narodnog blagostanja prednost pred estetskim zahtjevima“ (Fedorov 1997, 290).

Ono što Kozarca razlikuje od Turgenjeva je način na koji gledaju prirodu. Svaki od njih je povezan s prirodom na svoj način, Kozarac u svojoj noveli nema puno romantičarskih zanosa i opisa prirode, on prirodu promatra iz njezine matrijalne iskoristivosti. Turgenjev je umjetnički zanesen svime viđenim, osobito u prirodi te u tim opisima daje romantičarske opise pune zanosa. Kod Kozarca se osjeti utjecaj romantičarskih motiva, ali ne u tolikoj mjeri kao što je to kod Turgenjeva.

SAŽETAK

The influence of I. S. Turgen on the Croatian literature of protorealism and realism

U radu se analiziraju motivske, tematske i stilske sličnosti između novela Ivana Sergejeviča Turgenjeva i opusa hrvatskih književnika protorealizma i realizma. Korpus tekstova za analizu čine sljedeće novele: Turgenjevljeva zbirka novela *Lovčevi zapisi*, novela *Prijan Lovro* Augusta Šenoa, *Pod starim krovovima* K. Š. Gjaskog i *Slavonska šuma* Josipa Kozarca. U Turgenjevljevu stvaralaštvu se trajno osjeća utjecaj romantizma te se u svim novelama naših autora javljaju romantičarski motivi bilo to u opisima ili u muzičkim motivima.

Analizom tematike uočavamo da je namjera svih autora bila prikazati društvenu zbilju i pokušati utjecati na razmišljanje društva o stvarnosti, svi su autori vezani za rodno mjesto te prikazuju događaje kojima su svjedočili. Pripovjedač neposredno pristupa likovima te na taj način predstavlja poetski svijet ruskog seljaka. Utjecaj romantizma vidljiv je u opisima u kojima pronalazimo brojne romantičarske motive. Unatoč s jedne strane velikom utjecaju Turgenjeva na analizirane autora, svaki od njih je sačuvao autonomnost u načinu pisanja.

Ključne riječi: August Šenoa, Ivan Sergejevič Turgenjev, Josip Kozarac, Ksaver Šandor Gjalski, novela, realizam, romantičarski motivi

LITERATURA

Građa

1. Gjalski, K. Š., *Pod starim krovovima*, Zagreb, Školska knjiga, 2005.
2. Kozarac, J., *Slavonska šuma; Moj djed; Oprava; Tena*, Zagreb, Školska knjiga, 2005.
3. Šenoa, A., *Prijan Lovro; Prosjak Luka*, Varaždin, Katarina Zrinski d.o.o., Zlatna knjiga, 2015.
4. Turgenjev, I.S., *Lovčevi zapisi*, Preveo Zlatko Crnković, Zagreb, Europapress holding, 2008.

Knjige

1. Fabrio, Nedjeljko, *Turgenjev Slavonske šume*, u Kozarac, J., *Slavonska šuma; Moj djed; Oprava; Tena*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
2. Flaker, A., *Hrvatska novela i Turgenjev*, 1957.
3. Flaker, A., *Književne poredbe*, Naklada Naprijed, Zagreb, 1968.
4. Flaker, A., *Povijest svjetske književnosti knjiga 7*, Mladost, izdavačko knjižarsko poduzeće, Zagreb, 1975.
5. Flaker A., *Umjetnička proza u Uvod u književnost*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998. str. 335-377
6. Frangeš, I. i Žmegač, V., *Hrvatska novela: interpretacije*, Zagreb, Školska knjiga, 1998.
7. Fedorov, N., *Đalski i Rusija*, u *Književna kritika o Ksaveru Šandoru Đalskom*, Zagreb, Matica hrvatska, Ogranak Zagreb, 1997.
8. Šicel, M., *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
9. Vuletić, Vitomir, *Turgenjev i umjetničko osmišljavanje savremenosti*, Knjiga XVII. Beograd:Slavističko društvo Srbije, 2013.
10. Žmegač, V., *Problematika književne povijesti*, u *Uvod u književnost*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998. str. 35-72
11. Žmegač, V. *Književni sustavi i književni pokreti*, u *Uvod u književnost*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998. str. 499-524

Internetske stranice:

1. Šenoa, A., Naša književnost, Zagreb, Matica Hrvatska, Glasonoša, 1865.
[http://www.matica.hr/media/uploads/knjige/%C5%A1enoa_shk_iii_i_iv./%C5%A0en
oa%20IV%20019.pdf](http://www.matica.hr/media/uploads/knjige/%C5%A1enoa_shk_iii_i_iv./%C5%A0en
oa%20IV%20019.pdf)
2. Marjanović, Stanislav, Gjalski i Turgenjev, Dani Hvarškoga kazališta, Vol. 26, No. 1,
2000., str. 72-83.
[https://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%
5B0%5D=gjalski+i+turgenjev](https://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%
5B0%5D=gjalski+i+turgenjev)